
TANGGUNGJAWAB IBU BAPA DALAM MELINDUNGI KANAK-KANAK MENURUT UNDANG-UNDANG MALAYSIA: SATU TINJAUAN AWAL

Syahirah Abdul Shukor

Abstrak

Undang-undang berkaitan tanggungjawab ibu bapa bukanlah suatu konsep baru, dan ianya semakin mendapat tempat dalam polisi dan penggubal dasar berkaitan pentadbiran keluarga pada masa kini. Undang-undang mengenai tanggungjawab ibu bapa dianggap sebagai fenomena berkaitan dengan sejarah perundangan yang panjang di United Kingdom dan juga di Amerika Syarikat. Memandangkan kepada peningkatan bilangan wanita di Malaysia memasuki alam pekerjaan dan juga kadar perceraian yang dilaporkan semakin hari semakin bertambah di Malaysia, cabaran mendidik dan membesarkan anak oleh ibu bapa pada masa kini menjadi semakin sulit. Kebanyakan kajian sedia ada adalah berkaitan undang-undang tanggungjawab ibu bapa terhadap keadilan kanak-kanak atau juvana dalam kes jenayah. Namun begitu, masih belum banyak penyelidikan dilakukan dan membincangkan tentang apakah sebenarnya yang dikatakan undang-undang berkaitan tanggungjawab ibu bapa di Malaysia? Bagaimanakah harus undang-undang bertindak balas terhadap pertumbuhan pesat dan cabaran-cabaran berkembang dalam hal-hal kekeluargaan hari ini? Penggubal dasar dan polisi juga harus mengkaji pelbagai faktor seperti keluarga, sekolah, budaya popular, agama dan pengaruh media massa dalam merencanakan dasar-dasar kerajaan berkaitan dengan keluarga dan kanak-kanak. Artikel ini secara ringkas merujuk kepada falsafah dan ideologi di sebalik wujudnya undang-undang secara spesifiknya berkenaan tanggungjawab ibu bapa di bawah Undang-undang Inggeris. Dua aspek dibincangkan iaitu pertama, berkaitan dengan undang-undang berkenaan tanggungjawab ibu bapa terhadap anak-anak secara umum. Kedua, tanggungjawab ibu bapa terhadap pendidikan dan disiplin anak-anak di sekolah. Dalam menggariskan tanggungjawab ibu bapa di sisi undang-undang, penulis juga ingin menekankan keperluan untuk melihat dasar dan polisi yang menyokong ibu bapa dalam menjalani tanggungjawab mereka secara lebih positif, daripada menghukum ibu bapa dengan bertanggungjawab sepenuhnya akan perbuatan anak-anak mereka. Bagi ibu bapa yang lalai menjalankan tanggungjawab mereka sehingga mengabaikan anak-anak mereka, pelbagai pendekatan harus diutarakan dan diperhalusi oleh penggubal polisi dalam menangani isu pengabaian tanggungjawab ibu bapa terhadap anak-anak mereka. Dengan adanya Akta Kanak-kanak (Pindaan) 2016 yang mengutarakan empat kandungan utama - Daftar Kanak-kanak, Perintah Khidmat Masyarakat (CSO), penjagaan berasaskan keluarga dan kenaikan penalti yang diwartakan pada akhir Julai 2016, diharapkan dapat memantapkan lagi perundangan berkaitan perlindungan kanak-kanak dan tanggungjawab ibu bapa di Malaysia. Penulis juga mencadangkan agar undang-undang berkaitan tanggungjawab ibu bapa di Malaysia perlulah dirujuk kepada aspek Undang-undang Islam (bagi mereka yang beragama Islam). Manakala, bagi ibu bapa yang bukan Islam, tanggungjawab ibu bapa perlu dilihat daripada aspek adat budaya setempat yang masih diamalkan sehingga kini. Secara tidak langsung, polisi-polisi yang diperkenalkan akan memantapkan lagi Dasar Keluarga Negara yang diluluskan oleh kerajaan Malaysia pada Disember 2010 dan Dasar dan Pelan Tindakan Kanak-kanak Negara (2012) mengikut acuan dan persekitaran di Malaysia.

Kata kunci: *Tanggungjawab ibu bapa, Dasar Keluarga Negara dan Perlindungan Kanak-kanak*

1.0 Pembangunan Undang-undang Berkaitan Perundangan Tanggungjawab Ibu bapa

Perkembangan sejarah perundangan mengenai konsep 'tanggungjawab ibu bapa' dapat dilihat di dalam Undang-undang Inggeris (lihat Eeklaar dan Dingwall, 1991). Sebelum Akta Kanak-kanak Undang-undang Inggeris 1989 (Akta 1989) diperkenalkan, ibu bapa hanya dikaitkan dengan penjagaan, hak dan tugas ibu bapa. Akta 1989 ini cuba memperkenalkan syarat-syarat untuk menjalankan 'tanggungjawab-tanggungjawab ibu bapa', tetapi akta ini membuat sedikit perbezaan dengan akta terdahulu iaitu daripada isi kandungan akan maksud dan definisi tanggungjawab ibu bapa tersebut (Diduck and Kaganas, 2006). Walaupun terdapat cadangan untuk mengkodifikasikan hak-hak dan tugas-tugas ibu bapa, badan perundangan di United Kingdom tidak menetapkan definisi secara terperinci. Suruhanjaya Undang-undang memutuskan bahawa walaupun terdapat permasalahan dalam menyediakan satu senarai komprehensif tentang tanggungjawab, namun begitu adalah tidak praktikal untuk berbuat demikian (Suruhanjaya Undang-undang di dalam Lowe dan Douglas, 2007). Tambahan pula, tidak dapat dipastikan sama ada senarai tanggungjawab itu boleh dilaksanakan dan mencakupi tanggungjawab ibu bapa secara komprehensif. Cabaran yang dihadapi oleh ibu bapa masa kini mungkin berbeza dari satu generasi ke satu generasi yang lain. Walau bagaimanapun, cadangan kepada definisi umum adalah dilihat munasabah dengan mengambilkira perubahan persekitaran mengikut perkembangan kanak-kanak yang berbeza-beza di antara satu sama lain. Seksyen 3(1) Akta Kanak-kanak Undang-undang Inggeris 1989 menyatakan tanggungjawab ibu bapa seperti berikut:

“Semua hak-hak, tugas-tugas, kuasa-kuasa, tanggungjawab dan pihak-pihak berkuasa yang mana dengan undang-undang satu ibu bapa anak ada berkaitan dengan anak itu dan hartanya”.

Walaupun terdapat takrifan statutori seperti di atas, konsep tanggungjawab ibu bapa ialah satu konsep yang masih dianggap samar-samar dan ia boleh disamakan dengan hak-hak atau kuasa-kuasa, dan ibu bapa mempunyai lebih ruang untuk mengawal keadaan yang berkaitan anak-anak (Wyness, 1999). Tanggungjawab ibu bapa telah menjadi satu unsur penting di dalam penggubalan dasar kerajaan di United Kingdom dalam menangani tingkah laku antisosial, pengecualian sosial dan melindungi kanak-kanak (Eekelaar, 1991). Ini kerana ada kajian yang menyatakan bahawa kelemahan-kelemahan ibu bapa dalam mendidik anak-anak telah dikenal pasti menjadi antara sebab utama penglibatan kanak-kanak dalam kes juvena. Oleh itu, kerajaan Britain berazam untuk memaksa ibu bapa juga bertanggungjawab atas kelakuan kanak-kanak yang bergelar juvena. (Arthur, 2005).

Pada akhir 1990an, beberapa siri cadangan dan perbincangan telah diutarakan kepada kerajaan Britain, di antaranya ialah siri Kertas Hijau yang mendokong polisi kerajaan seperti “Keluarga Sokongan” (1998), “Setiap Perkara Kanak-kanak” (2003), “Setiap Perkara Anak: Langkah Seterusnya” (2004) yang sebahagian besarnya mengandungi polisi kerajaan yang menyokong dan membantu ibu bapa untuk menjadi ibu bapa yang lebih baik serta penguatkuasaan undang-undang merupakan elemen wajib kepada ibu bapa, sebagai contoh ibu bapa yang mempunyai anak yang terlibat dengan jenayah, ibu bapa tersebut dikehendaki untuk menghadiri sesi pendidikan keibubapaan. Ada juga penggubal polisi yang mencadangkan bahawa tanggungjawab ibu bapa perlu untuk ditakrifkan dalam perundangan, supaya ibu bapa boleh tahu apa yang boleh atau tidak boleh dilakukan berhubung dengan anak-anak mereka serta kepentingannya supaya orang lain boleh mengetahui kedudukan ibu bapa (Lowe dan Douglas, 2007). Walau bagaimanapun, definisi yang diberikan oleh Akta Kanak-Kanak 1989 adalah tidak jelas. Masalah timbul daripada peruntukan undang-undang ini ialah ianya tidak dapat

memberikan senarai tepat apakah hak-hak, kuasa, tugas dan tanggungjawab ibu bapa terhadap anak mereka.

Sally Sheldon (2001) menyatakan meskipun hasrat di sebalik pengenalan tanggungjawab ibu bapa adalah bertujuan untuk menjadikan ibu bapa lebih bertanggungjawab dan mempunyai hak dalam membesarkan anak tetapi akibat daripada definisi yang agak umum, konsep tanggungjawab ibu bapa berkembang menjadi konsep yang mengelirukan serta tidak bermakna bagi melaksanakan tanggungjawab ibu bapa daripada segi hubungan dengan kanak-kanak.

1.1 Pembangunan Undang-undang Kanak-kanak di Malaysia

Berbanding dengan United Kingdom, pembangunan undang-undang kanak-kanak dianggap sebagai perkara baru di Malaysia. Malaysia tidak mempunyai mana-mana undang-undang khusus berkaitan kanak-kanak, tetapi apa yang menarik ialah terdapat pergerakan untuk memperjuangkan hak-hak kanak-kanak terutamanya dalam kes-kes penderaan kanak-kanak, yang menyaksikan kelahiran Akta Perlindungan Kanak-Kanak Malaysia 1991 [Akta 468]. Apatah lagi dengan peristiwa tragis yang melibatkan kematian kanak-kanak yang mati didera oleh ayah sendiri. Konsep kanak-kanak dikategorikan sebagai perkara yang termasuk di bawah undang-undang keluarga Akta 468 telah digubal untuk memastikan gejala sosial dapat dibendung pada masa itu (Anisah Che Ngah, 1995).

Hak kanak-kanak di Malaysia telah berkembang dengan pesat sejak Malaysia menandatangani Konvensyen Hak Kanak-kanak (CRC) pada tahun 1995. Kerajaan juga telah memperkenalkan Akta Kanak-Kanak 2001 [Akta 611] pada tahun 2001 (Jabatan Peguam Negara, 2014). Walaupun Akta 611 telah menegaskan mengenai kepentingan melindungi kanak-kanak, namun begitu tiada peruntukan yang jelas tentang tanggungjawab ibu bapa. Boleh dikatakan sebagai penandatanganan kepada CRC, kerajaan Malaysia juga mengakui peri pentingnya tanggungjawab ibu bapa di dalam menderaf halatuju dan Dasar Keluarga Negara Malaysia yang diperkenalkan pada Disember 2010.

Pembangunan undang-undang ibu bapa merupakan satu fenomena menarik di bawah sistem perundangan Malaysia. Undang-undang Malaysia mengambil istilah 'tanggungjawab ibu bapa' daripada Undang-undang Inggeris tetapi terma ini tidak dijelaskan di dalam Akta Kanak-kanak Malaysia 2001 mahupun dalam mana-mana kes-kes oleh mahkamah-mahkamah Malaysia (Noor Aziah Mohd Awal, 2002). Istilah ini telah diperkenalkan untuk membuat ibu bapa lebih bertanggungjawab terhadap anak-anak mereka (Jal Zabdi, 2002). Malahan, buku-buku teks Undang-undang Keluarga yang ada dianggap ketinggalan zaman kerana ianya ditulis dalam awal 1990-an, dan tidak termasuk istilah 'tanggungjawab ibu bapa'. Terdapat cadangan untuk mentakrifkan 'tanggungjawab ibu bapa' menurut latar budaya dan keagamaan di Malaysia (Noor Aziah Mohd Awal, 2002).

Penggunaan istilah 'tanggungjawab ibu bapa' dari Undang-undang Inggeris ke Undang-undang Malaysia boleh dikatakan agak merumitkan. Perkembangan sosio politik, sosial dan budaya setempat di United Kingdom tidak sama seperti di Malaysia. Meskipun terdapat Undang-undang berkenaan tanggungjawab ibu bapa di dalam akta, namun peruntukan tersebut belum terlaksana sepenuhnya dan dikuatkuasakan oleh pihak berkuasa Malaysia (Chin, 2006). Skop tanggungjawab ibu bapa di bawah Akta Kanak-kanak 2001 [Akta 611] agak terbatas, iaitu ianya melibatkan kes juvana, penglibatan kanak-kanak di dalam jenayah, manakala dalam kes tanggungjawab ibu bapa ke aras saraan anak-anak mereka dikawal di bawah Akta Pembaharuan Undang-undang (Perkahwinan dan Perceraian) 1976 [Akta 164] (untuk bukan Islam). Manakala, untuk orang Islam, hal ehwal berkaitan undang-undang keluarga ditadbir di

bawah enakmen kerajaan negeri masing-masing. Disebabkan takrifan yang agak umum tentang definisi tanggungjawab ibu bapa, maka terdapat kurangnya penguatkuasaan undang-undang tanggungjawab ibu bapa. Undang-undang tanggungjawab ibu bapa lebih cenderung didefinisikan dalam satu keadaan terhad iaitu apabila kanak-kanak itu melanggar undang-undang (Seksyen 90, Akta Kanak-kanak 2001). Terdapat cadangan berkaitan tanggungjawab ibu bapa dengan masalah berkaitan dengan anak-anak, seperti lumba haram di lebuhraya itu, contohnya pernah dicadangkan agar Akta Kelakuan Antisocial di United Kingdom diperkenalkan di Malaysia, agar ibu bapa lebih bertanggungjawab untuk jenayah-jenayah yang dilakukan oleh anak mereka (*Utusan Malaysia*, 2006). Cadangan sedemikian sebenarnya bukanlah solusi terbaik, malah ia boleh membuat keadaan lebih kompleks dan boleh menyebabkan hubungan tegang terutama di antara ibu bapa dan anak-anak.

Penduduk di Malaysia yang terdiri daripada pelbagai etnik mempunyai perspektif yang berbeza tentang sistem kepercayaan dalam pendidikan kanak-kanak (Lihat Anisah Che Ngah, 2002). Orang Melayu yang beragama Islam contohnya, ditadbir oleh hukum syarak, manakala orang bukan Islam tertakluk kepada Akta 164. Hakisan undang-undang adat dalam perkahwinan dan perceraian di kalangan bukan Islam adalah disebabkan penyeragaman undang-undang, yang menggantikan kebudayaan Cina dan Hindu. Noor Aziah (2002, 224) berpendapat bahawa adalah penting untuk mentakrifkan syarat-syarat 'tanggungjawab-tanggungjawab ibu bapa' menurut latar budaya dan keagamaan di Malaysia. Sesuatu yang baik atau sebaliknya terhadap kanak-kanak tertakluk kepada pentakrifan semula oleh masyarakat. Penggunaan Akta 164 berkaitan dengan perkahwinan dan perceraian di kalangan orang Cina dan orang India telah mengurangkan pengaruh adat resam dalam didikan anak-anak. Berbanding dengan United Kingdom, keluarga didefinisikan sebagai merangkumi perkahwinan atau pendaftaran antara seorang lelaki dan seorang wanita, dan mengandungi anak-anak dan ahli-ahli keluarga jauh (Malaysia, 2006). Walau bagaimanapun, undang-undang bersekedudukan tidak diakui di bawah undang-undang Malaysia (Syed Khalid Rashid, 1996) dan walaupun nilai-nilai mendukung oleh keetnikan di Malaysia mungkin berbeza tetapi terdapat nilai-nilai bersama bagi semua kumpulan etnik Malaysia. Nilai-nilai bersama bagi semua kumpulan etnik Malaysia termasuk satu tumpuan pada kekelompokan dan perhubungan, hormat kepada tua-tua, kesetiaan, hierarki sosial, agama, keharmonian dan menyelamatkan nyawa (Asma Abdullah, 1996). Perubahan dalam struktur keluarga dengan kadar-kadar peningkatan perceraian telah merubah cara pemeliharaan kanak-kanak di kalangan orang Melayu. Jika generasi dahulu tegas akan kepentingan undang-undang adat, sehingga adanya pepatah mengatakan "biar mati anak, jangan mati adat", namun kini, amalan adat sedikit sebanyak semakin berkurangan dengan peredaran masa dan kesan globalisasi.

2.0 Perlindungan Kanak-kanak dan Tanggungjawab Ibu bapa

Konvensyen Hak Kanak-kanak (CRC) telah memainkan peranan yang penting apabila ianya diterima dengan meluas untuk kebajikan kanak-kanak dan keluarga oleh masyarakat antarabangsa. Artikel 3 dalam Konvensyen tersebut menegaskan pentingnya prinsip kebajikan seorang kanak-kanak. Ia juga menitikberatkan kebebasan untuk kanak-kanak seperti kebebasan bersuara, mendapat maklumat dan lain-lain, yang dilihat menjadi keperluan mental dan fizikal kanak-kanak yang sedang berkembang bagi melahirkan generasi masa hadapan yang cekap dan kompeten. Masyarakat mungkin memerlukan perundangan khusus yang melindungi anak-anak dan pada masa yang sama menekankan kepentingan peranan dan tanggungjawab ibu bapa.

Tanggungjawab ibu bapa tidak sepatutnya terhad kepada masalah jenayah dan keadilan belia, tetapi sepatutnya ianya melibatkan penyeliaan dan pemantauan terhadap aktiviti anak-anak

serta kelakuan mereka. Jika ibu bapa keberatan memantau anak-anak mereka, bolehkah masyarakat mengatakan bahawa ibu bapa ini cuai? Masyarakat boleh mengatakan bahawa ibu bapa ini telah menghina hak anak-anak mereka dengan tidak membimbing anak-anak mereka dalam menjadi ahli masyarakat atau individu yang bertanggungjawab. Freeman berhujah bahawa masyarakat tidak harus menumpukan pada hak anak-anak tetapi tanggungjawab terhadap mereka, dan lebih menumpukan kepada kewajipan sebenar kepada anak-anak (Freeman, 1983). Dengan memberi penekanan ke atas kepentingan kewajipan ibu bapa terhadap anak-anak mereka, maka, sedikit sebanyak ianya memudahkan mahkamah dalam menentukan skop tanggungjawab ibu bapa terhadap anak-anak mereka. Sebagai contohnya, hak kanak-kanak untuk mendapatkan pendidikan yang sempurna tidak boleh diabaikan begitu sahaja oleh ibu bapa.

3.0 Tanggungjawab Ibu bapa dalam Perundangan Inggeris

Dalam tahun-tahun kebelakangan ini, tanggungjawab ialah satu konsep penting yang semakin mendapat tempat di arena politik mahupun di dalam dunia akademik dan menyentuh akan keadilan bagi belia atau pemuda (Newbury, 2008). Perkembangan berkaitan peranan kerajaan dalam membentuk keluarga bukanlah perkara baru, ini dapat dilihat dalam beberapa perkembangan yang berkaitan campurtangan kerajaan berkenaan polisi dan keluarga (lihat Denzelot, 1979). Perkembangan polisi yang menekankan tanggungjawab ibu bapa ke atas masalah-masalah kanak-kanak sekolah boleh dilihat di dalam Akta Pendidikan dan Pemeriksaan 2006 (APP 2006). APP 2006 telah menggariskan kuasa yang diberikan kepada pihak sekolah untuk terus memohon (Perintah Ibu bapa) daripada Mahkamah Majistret dalam kes yang melibatkan kanak-kanak sekolah yang telah menyebabkan atau mungkin untuk menyebabkan, gangguan atau bahaya bagi kebajikan budak itu atau murid-murid lain atau kesihatan kakitangannya. Seksyen 97(1) APP 2006 telah meminda Seksyen 19 Akta Kelakuan Antisosial 2003 bagi kes-kes pengecualian seperti ponteng sekolah dan murid dari sekolah yang memberi kuasa kepada pihak berkuasa tempatan yang berkaitan pendidikan atau badan pentadbiran bagi memulakan kontrak keibubapaan agar memastikan garis panduan dikenalpasti.

Jabatan untuk Kanak-kanak, Sekolah dan Keluarga di United Kingdom (DCSF, 2007c) telah mengeluarkan beberapa garis panduan, iaitu, Panduan berkaitan Pendidikan (*Guidance Pendidikan Related*), Kontrak Keibu-bapaan (*Parenting Contracts*), Perintah Keibu bapaan (*Parenting Orders*), Notis Penalti (*Penalty Notices*), untuk membantu pihak berkuasa tempatan, serta sekolah-sekolah dalam memenuhi peranan mereka dalam menyokong dan membantu ibu bapa. Peruntukan perundangan berkenaan tanggungjawab ibu bapa pada mulanya digubal di dalam akta yang diberi nama Akta Keadilan Jenayah 1991 (*Criminal Justice Act 1991*) (CJA 1991). Sebahagian besarnya disatukan di bawah akta yang dikenali sebagai Kuasa Mahkamah dalam Jenayah (Hukuman) 2000 (*Powers of Criminal Courts (Sentencing) 2000*). Perintah Keibubapaan (Seksyen 8 CJA 1991) dan Pengambilalihan mengikat (*bindovers*) di bawah Seksyen 58 CJA 1991, adalah bertujuan untuk memastikan bahawa ibu bapa mengawal anak-anak mereka (Kementerian Dalam Negeri British, 1997).

4.0 Tanggungjawab Ibu bapa dan Dasar Keluarga Negara

Di Malaysia, usaha-usaha untuk mengikat ibu bapa agar bertanggungjawab ke atas kelakuan dengan pelaksanaan Akta Kanak-kanak 2001 (lihat Jal Zabdi and Zulazhar, 2005). Walau bagaimanapun, terdapat keperluan bagi kerajaan untuk menyediakan satu mekanisme yang jelas untuk dirujuk oleh ibu bapa dan juga pihak berkuasa dalam kes melibatkan anak-anak

mereka. Terdapat cadangan agar penubuhan badan atau organisasi di peringkat sekolah atau daerah yang mungkin boleh membantu ibu bapa dalam menghadapi anak-anak yang menyusahkan mereka. Menjadi ibu bapa tidak hanya dilihat daripada aspek kemampuan untuk menyediakan keperluan asas seperti makanan, perlindungan dan pakaian. Idea menjadikan ibu bapa bertanggungjawab untuk kelakuan dan keperluan pembelajaran anak-anak mereka perlu dibina dengan penuh hati-hati oleh pembuat polisi. Kestabilan sosial dilihat berdasarkan petunjuk sosial. Gejala sosial yang berlaku dalam masyarakat kita memberi kesan negatif ke atas pertumbuhan psikologikal, fizikal, ekonomi dan pembangunan seseorang individu dan negara (Abdul Shukur Abdullah, 2014).

Di bawah Dasar Keluarga Negara yang dilancarkan oleh kerajaan Malaysia pada 17 Disember 2010, tiga strategik teras telah dikenalpasti iaitu,

Teras Strategi 1: Meningkatkan komitmen dan penglibatan semua pihak untuk mengutamakan perspektif keluarga dalam usaha pembangunan sosio-ekonomi,

Teras Strategi 2: Mengkaji semula dasar, undang-undang, prosedur dan peraturan sedia ada yang tidak mesra keluarga dan memberi penekanan kepada menjamin perlindungan, keselamatan dan kesaksamaan gender dalam institusi keluarga.

Teras Strategi 3: Aksesibiliti kepada khidmat sokongan keluarga. Perluasan pendidikan kekeluargaan terutama di tempat kerja dan komuniti merupakan tindakan utama yang akan dilaksanakan.

Berdasarkan ketiga-tiga teras strategik di atas, pelbagai usaha telah digerakkan oleh kerajaan Malaysia bagi mencapai dasar keluarga sejahtera yang diimpikan di bawah dasar yang dilancarkan ini. Perubahan polisi berkaitan pendidikan dan ibu bapa juga dapat dilihat di dalam Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia (PPPM) 2013-2025 yang telah menetapkan bahawa penglibatan ibu bapa, komuniti dan pihak swasta perlu diperluaskan dan diperkasakan peranannya. Kementerian Pelajaran Malaysia (2013) juga telah melancarkan Sarana Ibu Bapa (IB) iaitu merupakan suatu inisiatif kebangsaan bagi meningkatkan penglibatan ibu bapa dalam pembelajaran anak-anak di dalam dan di luar sekolah demi kecemerlangan masa hadapan negara. Dalam sarana ini, satu kaedah yang dicadangkan ialah ibu bapa atau penjaga mengisi borang soal selidik yang dibekalkan dan menganalisis sendiri kekuatan dan kelemahan di dalam mengurus anak-anak dalam empat bidang:

- a) Menyediakan suasana pembelajaran di rumah
- b) Interaksi sosial
- c) Komunikasi dengan anak
- d) Sokongan akademik

Meskipun Sarana ini dianggap sebagai garis panduan kepada ibu bapa dalam menjalankan tugas dan tanggungjawab sebagai ibu bapa dan bukanlah undang-undang, ianya dilihat sebagai langkah awal dalam meningkatkan kesedaran ibu bapa terhadap tanggungjawab mereka terhadap anak-anak. Kajian peringkat antarabangsa PISA 2009 (PISA: *Programme for International Student Assessment* – Program Pentaksiran Murid Antarabangsa), dijalankan oleh OECD, (*Organisation for Economic Cooperation dan Development* – Pertubuhan untuk Kerjasama Ekonomi dan Pembangunan) menunjukkan bahawa cara bagaimana IB menggunakan masa bersama anak di rumah mempengaruhi kejayaannya. Beberapa contoh amalan terbaik dikongsikan bersama dalam Sarana IB (2013) itu yang ternyata mendatangkan hasil yang memberangsangkan.

Deklarasi Hak Manusia Sejagat pada tahun 1948 (Artikel 16 [3]) mengiktiraf keluarga sebagai satu unit penting dalam masyarakat (United Nations, 1948). Menerusi deklarasi ini, institusi keluarga berhak mendapat bantuan dan perlindungan daripada pihak berwajib dan kerajaan. Malahan, kerajaan telah mengenalpasti tiga jenis bentuk keluarga iaitu:

- a) Keluarga komuter
- b) Keluarga sandwich
- c) Keluarga dwi-kerja

Dengan perkembangan modenisasi dan urbanisasi penduduk serta perubahan sikap terhadap perkahwinan dan kekeluargaan, dapatlah disimpulkan bahawa pembentukan struktur dan peranan institusi keluarga juga turut berubah sejajar dengan perkembangan semasa (Abdul Shukur Abdullah: 2014). Perubahan struktur dan bentuk keluarga, sedikit sebanyak memberi impak kepada peranan institusi keluarga khususnya peranan ibu bapa di dalam pendidikan anak-anak. Oleh itu, polisi yang sedia ada perlu menyiapkan ibu bapa dalam mendepani cabaran dan tanggungjawab ibu bapa.

5.0 Tanggungjawab Ibu bapa Terhadap Anak-anak Daripada Perspektif Islam

Tanggungjawab dan peranan ibu bapa terhadap anak-anak mereka ada dinyatakan dalam Islam. Panduan mendidik anak-anak ada dinyatakan di dalam al-Quran serta al-Sunnah. Rasulullah *s.a.w* menekankan tanggungjawab mendidik anak-anak kepada ibu bapa dan Rasulullah *s.a.w* juga pernah bersabda “Anak-anak itu dilahirkan dalam keadaan suci bersih. Ibu bapanyalah yang mencorakkannya menjadi Yahudi, Nasrani dan Majusi”. Islam amat menitik beratkan *tarbiyatul aulad* (pendidikan kanak-kanak) sehinggakan pemilihan nama anak juga diberi penekanan yang utama di dalam Islam. Sesungguhnya, ibu bapa memainkan peranan yang amat besar di dalam mendidik anak-anak.

Malahan mendidik anak-anak juga perlu kepada metod yang berbeza-beza, bersesuaian dengan umur anak tersebut. Ini dinyatakan di dalam hadith Rasulullah *s.a.w* yang bermaksud: “Perintahkanlah anak-anak kalian untuk mengerjakan solat pada usia tujuh tahun, dan pukullah mereka untuk solat pada usia sepuluh tahun”. Islam juga menekankan pembentukan akhlak dan adab yang baik di dalam anak-anak. Sehinggakan Ali bin Madini mengatakan, “mewariskan adab kepada anak-anak lebih baik daripada mewariskan harta. Kerana, adab dapat menghasilkan harta, kedudukan dan cinta dari para sejawat, serta menggabungkan kebaikan dunia dan akhirat”. (Imam Al-Sya’rani). Penekanan terhadap pembinaan akhlak dan adab tidak boleh dipandang enteng oleh ibu bapa di dalam membesarkan anak-anak. Anak-anak juga diingatkan tentang adab berbicara dan cara memanggil ibu bapa dengan nada yang baik seperti dinyatakan di dalam al-Quran: Surah al-Isra’ (17:23) yang bermaksud “Dan ucapkanlah kepada mereka perkataan yang mulia”.

Rasulullah *s.a.w* merupakan contoh terbaik dalam memberikan teladan dan panduan dalam pendidikan anak-anak. Terdapat beberapa kajian yang berdasarkan kajian *sirah nabawiyah* dan *As-Sunnah* dalam mengungkap pendidikan untuk anak-anak bermula sejak daripada kedua ibu bapa itu berkahwin (Muhammad Nur Abdul Hafiz: 2016). Isu pendidikan anak-anak menurut Islam dijelaskan secara terperinci sehingga kepada tanggungjawab pendidikan seks menurut Islam seperti yang dikupas oleh Dr. Abdullah Naseh Ulwan (2009). Meskipun metodologi atau kaedah pendidikan ini tidak diwartakan dan digazetkan sebagai undang-undang, sedikit sebanyak panduan yang ditinggalkan oleh Rasulullah *s.a.w* menjadi rujukan kepada ibu bapa Muslim di dalam mendidik dan membesarkan anak-anak. Di dalam Bahagian IV Akta Undang-

Undang Keluarga Islam (Wilayah Persekutuan) 1984 menggariskan 22 peruntukan yang semuanya berkaitan nafkah. Namun begitu, tanggungjawab ibu bapa tidak pula dinyatakan secara khusus dalam undang-undang yang sedia ada. Kursus ibu bapa berlandaskan al-Quran dan *sirah nabawiyah* perlu diwajibkan kepada ibu bapa yang baru mendapat cahaya mata sepertimana kerajaan negeri mewajibkan kursus kahwin bagi pasangan yang bakal berkahwin di negeri-negeri di Malaysia.

6.0 Penutup

Meskipun tanggungjawab ibu bapa ada terkandung di dalam al-Quran dan al-Sunnah, terdapat keperluan untuk memberi pendidikan kepada ibu bapa di dalam isu penjagaan dan pendidikan anak-anak. Sebagai contohnya, terdapat kekeliruan di kalangan ibu bapa di Malaysia akan kepentingan pelalian kesihatan untuk bayi dan kanak-kanak sehingga ada ibu bapa yang sanggup membiarkan anak-anak tanpa perlindungan pelalian yang boleh membawa risiko terhadap nyawa anak-anak tersebut. Pengambilan pelalian kesihatan mungkin dianggap sebagai hak ibu bapa dalam memberikan persetujuan mereka terhadap anak-anak mereka, tetapi, jika keputusan ibu bapa itu dilihat memudaratkan anak-anak orang lain, terdapat satu keperluan untuk mengkaji semula undang-undang yang sedia ada agar tidak mendatangkan kemudaratkan yang lebih besar kepada anak-anak lain di dalam masyarakat. Meletakkan tanggungjawab ibu bapa di dalam undang-undang merupakan langkah pencegahan awal dalam memastikan ibu bapa dan penjaga lalai dalam menjaga amanah (anak) yang dianugerahkan Ilahi.

Secara umumnya, skop undang-undang tanggungjawab ibu bapa di United Kingdom lebih luas jika dibandingkan dengan Malaysia. Skop undang-undang tanggungjawab ibu bapa membuatkan ibu bapa bukan sahaja lebih bertanggungjawab terhadap anak-anak mereka tetapi juga menyasarkan agar anak-anak itu dilindungi di dalam unit kecil, iaitu keluarga. Secara tidak langsung, dengan wujudnya Akta Kelakuan Antisocial 2003 di United Kingdom, ianya menekankan apa yang dianjurkan dalam Islam iaitu pembinaan akhlak anak-anak. Walaupun takrifan dan istilah tanggungjawab ibu bapa masih samar-sama, terdapat satu keperluan untuk para penggubal dasar menegaskan kepentingannya dan mengenalpasti tanggungjawab ibu bapa dalam membina dasar polisi keluarga. Kerajaan Malaysia perlu mengambil inisiatif untuk meningkatkan penyertaan ibu bapa, terutamanya golongan ibu bapa yang masih muda dalam menangani isu keibubapaan dan pada masa yang sama, menggalakkan perlindungan kanak-kanak dalam unit keluarga. Kerajaan negeri juga perlu menyediakan sokongan sosial kepada ibu bapa dalam menghadapi cabaran pendidikan kanak-kanak. Mempunyai undang-undang tanggungjawab ibu bapa seharusnya dilihat sebagai satu langkah dalam mewujudkan bukan sahaja kesedaran tetapi juga melindungi kebajikan anak-anak. Dasar Keluarga Negara yang telah dilancarkan oleh kerajaan Malaysia pada akhir 2010 harus terus proaktif di dalam menggariskan polisi dan panduan kepada ibu bapa, kanak-kanak dan keluarga.

Rujukan

Al-Quran.

Abdul Shukur Abdullah (2014) Dasar Agenda Negara: <http://zahirzainudin.blogspot.my/2014/01/dasar-keluarga-negara-agenda-kestabilan.html>

Anisah Che Ngah (1995) *Penganiayaan Kanak-kanak: Satu Kajian Sosioperundangan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

- Arthur, R. (2005) 'Punishing Parents for the Crimes of their Children', *The Howard Journal*, 44(3), July.
- Asma Abdullah. (1996) *Going Glocal, Cultural Dimensions in Malaysian Management*. Kuala Lumpur: Malaysian Institute of Management.
- Bridgeman, J (2007) *Parental Responsibility, Young Children and Healthcare*. UK: Cambridge University Press.
- Chin, K.L. (2006) 'Aiming to rope in parents to help tackle indiscipline. *New Straits Time*. 18th August.
- Chin, K.L. (2006) 'No topics taboo when teaching about sex. *New Straits Times*, 26th August.
- Darshni, S. (2006) Talking about safe sex 'does not promote sex'. *New Straits Times*, 23rd August.
- Day- Sclater, S & Pippet, C. (2000) 'Re-molising the Family? Family Policy, Family Law and Youth Justice,' *Child and Family Law Quarterly*, 12 (2).
- Diduck, A & Kaganas, F. (2006) *Family law, Gender and the State, Text, Cases and Materials*. Oxford and Portland: Oregon Hart Publishing.
- Donnerstein, E (2002). 'The Internet', in C Strasburger, V and J Wilson, B. (2002). *Children, adolescents and the Media*, Thousand Oaks: Sage Publications.
- Donselot, J. (1979) *The Policing of Families: Welfare versus the State*. London: Hutchinson.
- Eekelaar, J. (1991) 'Parental Responsibility: State of Nature or Nature of the State?' *The Journal of Social Welfare & Family Law*, 37.
- Eekelaar, J & Dingwall, J (1990) *The Reform of Child Care Law: A Practical Guide to the Children Act 1989*. Routledge: London and New York.
- Feather, M. (2000) 'Censorship, Cookies and Milk: Children and Protection on the Internet', Di <http://www.cqcm.org/kidsfirst/html/info/netkids.pdf>, (Tarikh Akses 1 June, 2016).
- Flint, D. (2000) 'The Internet and Children's Rights: Suffer the Little Children', *Computer Law & Security Report*, 16(2).
- Freeman, M. (1983) *The Rights and Wrongs of Children*. London and Dover: Frances Pinter London: Frances Pinter
- Jabatan Peguam Negara (2014) Kes-kes Kecuaian dan Pengabaian Kanak-kanak di Malaysia Di <http://agc-blog.agc.gov.my/agc-blog/?p=2186> (Tarikh Akses 23 Ogos 2016)
- Jal Zabdi Mohd Yusof and Zulazhar Tahir (2005) 'Akta Kanak-kanak 2001: Penguatkuasaan Semula dan Tanggungjawab Ibu Bapa dan Penjaga?' *Journal of Malaysian and Comparative Law*, 6.
- Lowe, N. and Douglas, G. (2007) *Bromley's Family Law*, 10 edn. Oxford: Oxford University Press.
- M.Hoover, S, et al. (2004) *Media, Home and Family*, New York and London: Routledge.
- Mintz, S and Kellog, S. (1988). *Domestic revolutions: A Social history of American Life*. New York: The Free Press.
- Muhammad Nur Abdul Hafiz Suwaid (2016) *Prophetic Parenting: Cara Nabi Mendidik Anak* (Edisi Ketiga) Firdaus Press: Sri Kembangan.
- N.a (2011) National Family Policy: A Shield to Family Institutions. *The Star*. <http://www.mmail.com.my/content/66997-national-family-police-shield-family-institutions-says-shahrizat>. (Tarikh akses 19 March 2016).
- N.a. (2006) Akta bolehkan ibu bapa dihukum dikaji, *Utusan Malaysia*. 25th July.
- Noor Aziah Mohd Awal. (2002) 'Child Act 2001: How Far Does it Conform to the UNCRC?' in Siti Zaharah Jamaludin, et al, (eds) (2002). *Siri Undang undang Mimi Kamariah. Akta Kanak-kanak 2001*. Kuala Lumpur: University Malaya Press.
- PISA 2009 (PISA: *Programme for International Student Assessment* – Program Pentaksiran Murid Antarabangsa), OECD.

- Ost, S. (2004) 'Getting the Grips with Sexual Grooming? The New Offence under the Sexual Offences Act 2003' *Journal of Social Welfare and Family Law*, 26(2).
- Sawyer, C. (2006) The child is not a person: family law and other legal cultures, *The Journal of Social Welfare & Family Law*, 28(1), March, pp. 1-14.
- Stanley, J. (2001). *Child Abuse and the Internet*, Issues Child Abuse Prevention, Australian Institute of Family Studies, 15(Summer), pp.
- Syed Khalid Rashid (1996) 'Cohabitation as a Crime in Malaysia', *Current Law Journal*, 1, p. i.
- United Nations (1948) *Universal Declaration on Human Rights*. United Nations: Geneva
- Winn, M. (2002). *The Plug-In Drug, Television and Family Life*, 25th Anniversary Ed), USA: Penguin Book.
- Wu Min Aun. (2000) *The Malaysian Legal System*. Petaling Jaya: Longman.